

УДК 339.5:347.771:004

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/7.13>**Носач Ю.О.**магістр міжнародної економіки,
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського**Войтко С.В.**доктор економічних наук, професор,
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто економіко-правову систему захисту комп'ютерних технологій України та Сполучених Штатів Америки. Виявлено, що США є першою державою, що розпочала охороняти комп'ютерні програми як об'єкт авторського права. Встановлено, що внесок ІТ-сфери у валовий внутрішній продукт (ВВП) країни за 7 років збільшився в 4 рази: з 1% у 2012 році до 4% у 2018 році. У ході аналізу світового ринку програмного забезпечення визначено частку українського ринку надання послуг в ІТ-сфері. Розглянуто видову характеристику комерціалізації програмного забезпечення України. Досліджено, що основними партнерами України за експортом ІТ-сфери є США (31%), Велика Британія (23%) та інші (46%), зокрема Німеччина, Канада, Ізраїль, Швеція, Швейцарія. Проаналізовано обсяги інвестицій на розвиток ІТ-сфери України, що склали в загальному обсязі у 2016 році 120 млн. дол., у 2017 році – 265 млн. дол., у 2018 році – 295 млн. дол. Проаналізовано попит на українські аутсорсингові компанії, які забезпечують патентно-ліцензійну діяльність на підприємствах як у своїй країні, так і поза її межами. У 2018 році 12 українських компаній та 6 компаній з українськими представниками увійшли в топ-100 лідерів за рейтингом "The 2018 Global Outsourcing 100". Хоча український ринок має позитивну динаміку щодо експорту продуктів програмного забезпечення, все ще українські фірми не мають значної кількості замовлень на міжнародному ринку. У ході дослідження Асоціації виробників програмного забезпечення було встановлено, що в Україні лише 20% ліцензійного програмного забезпечення, інші 80% не мають потрібних ліцензій, тобто є нелегальними. Запропоновано вдосконалити чинне законодавство України щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності у сфері комп'ютерних технологій, що дасть змогу не лише запобігти численним правопорушенням незаконного використання комп'ютерних програм, але й забезпечити значний розвиток країни у сфері комп'ютерних технологій загалом та збільшити можливості держави посісти почесне місце в Європейському Союзі серед експортерів комп'ютерних технологій.

Ключові слова: комерціалізація, інтелектуальна власність, програмне забезпечення, експорт, аутсорсингові компанії, США, Україна.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інноваційної діяльності стає поштовхом для використання нових можливостей, основою зростання країн. Належним чином збалансована, доступна та надійна система прав інтелектуальної власності відіграє важливу роль у процесах охорони, захисту, контролю продажу та закупівель інновацій. Ринок комп'ютерних технологій став однією з основ сучасної світової економіки, що відкриває нові можливості для взаємодії на міжнародному та національному рівнях. Програмне забезпечення – це об'єкт інтелектуальної власності, який важко захистити у багатьох країнах, зокрема в Україні, оскільки виникає багато правопорушень щодо нелегального копіювання та поширення комп'ютерних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності у сфері комп'ютерних технологій досліджували О.О. Боровська [3], В.Д. Базилевич [5], І.В. Полонська [6] та інші науковці, а також автори статті [4].

Мета статті полягає в проведенні аналізу економіко-правової системи захисту програм-

ного забезпечення в Україні, процесу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у сфері комп'ютерних технологій України та вдосконаленні економіко-правової системи захисту об'єктів авторського права в інформаційних технологіях.

Для аналізу процесу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у сфері комп'ютерних технологій використано емпіричні методи, метод аналізування, аналітичний метод, а для вдосконалення економіко-правової системи захисту об'єктів авторського права в інформаційних технологіях – системний метод.

Виклад основного матеріалу. Вперше комп'ютерна програма почала охоронятись як об'єкт авторського права у 1964 році у США. В українському законодавстві зазначено, що комп'ютерні програми є лише об'єктами авторського права. Так, у ст. 433 Цивільного кодексу України зазначається, що «комп'ютерні програми охороняються як літературні твори» [1]. Аналогічно у ст. 18 Закону України «Про авторське право і суміжні права» відзначено, що «комп'ютерні програми охороняються як літе-

ратурні твори. Така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу чи форми їх вираження» [2], хоча у таких країнах, як Сполучені Штати Америки, Японія, Китай, Ізраїль, Угорщина, існує патентно-правова охорона, яка разом з авторсько-правовою охороною забезпечує ефективний захист змісту комп'ютерних програм [3]. Ще однією важливою проблемою охорони програмного забезпечення є відсутність в Україні стимулів для розвитку власного програмного забезпечення, що підняло б країну на якісно новий рівень [4]. З огляду на дані про кількість спеціалістів у сфері комп'ютерних технологій, які щороку залишають Україну, та їх інтелектуальні здібності слід розробити державні заходи, спрямовані на створення гідних умов праці цій категорії спеціалістів.

У Сполучених Штатах Америки правовий захист об'єктів, що пов'язані з інформаційними технологіями, регулюється положеннями Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (1886 рік), Законом про патенти США (1952 рік), Законом США «Про авторське право» (1976 рік), Договором ВОІВ про авторське право (1996 рік), а також прецедентним правом за допомогою винесення судових рішень. Особливою відмінністю у захисті програмного забезпечення законодавства США від більшості країн світу, зокрема України, є те, що об'єкт описується не тільки за допомогою ознак, що характеризує об'єкти системи й спосіб (наприклад, наявність програмних модулів і послідовність операцій, що здійснюються за їх допомогою), але й за допомогою ознак, що розкривають функції таких модулів (наприклад, модуль, що забезпечує виконання функції) [5]. У законодавстві Сполучених Штатів Америки суттєве значення має патентне маркування запатентованого виробу. Якщо таке маркування не буде здійснено, автор винаходу не зможе стягнути ніяких збитків за будь-яке правопорушення використання патенту, за винятком, якщо

буде доведено, що правопорушник був сповіщений автором про можливі порушення. Патентне маркування на запатентованому виробі зазначаються словом «патент» або аббревіатурою «пат» разом з адресою Інтернету, яка пов'язує запатентований виріб з номером патенту. Адреса Інтернету доступна для громадськості без сплати за користування [6]. Завдяки такому маркуванню автору дається можливість довести факт наявності в нього авторського права на спірний об'єкт.

Досить розвиненою в Україні є саме галузь ІТ. Якщо вітчизняні галузі української економіки зазнали спаду у 2014–2015 роках через воєнні події та окупацію деяких регіонів країни, то ІТ-індустрія зростає в середньому на 18% на рік з 2014 року. У 2018 році частка ІТ-індустрії в українській економіці склала 4% ВВП [7]. Таким чином, внесок ІТ-сфери у валовий внутрішній продукт (ВВП) країни за 7 років збільшився в 4 рази: з 1% у 2012 році до 4% у 2018 році (рис. 1).

На рис. 2 представлено частку українського ринку програмного забезпечення від глобального ринку світу.

Таким чином, у 2013 році український ринок програмного забезпечення мав найбільший дохід, а у 2016 році став активно розвиватися та набувати популярності на світовому ринку. На рис. 3 представлено експорт програмного забезпечення, де спостерігається значне зростання обсягів експорту продуктів програмного забезпечення, що свідчить про конкурентоспроможність української ІТ-галузі на міжнародному ринку.

Основним партнером України щодо експорту ІТ-послуг є США, друге місце посідає Велика Британія, після якої йдуть Німеччина, Канада, Ізраїль, Швеція, Швейцарія. Хоча український ринок має позитивну динаміку щодо експорту продуктів програмного забезпечення, все ще українські фірми не мають значної частки замовлень на міжнародному ринку.

Інвестиції відіграють значну роль у розвитку

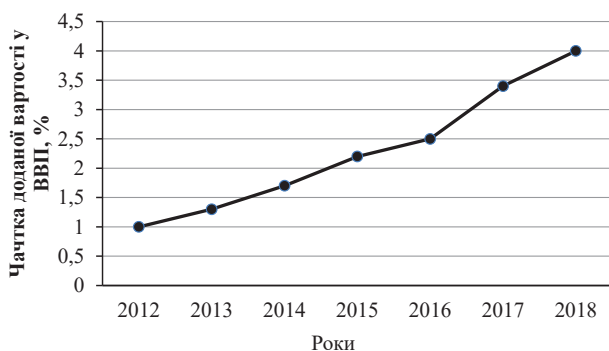

Рисунок 1 – Частка доданої вартості ІТ-сфери у ВВП України

Джерело: складено за джерелом [7]

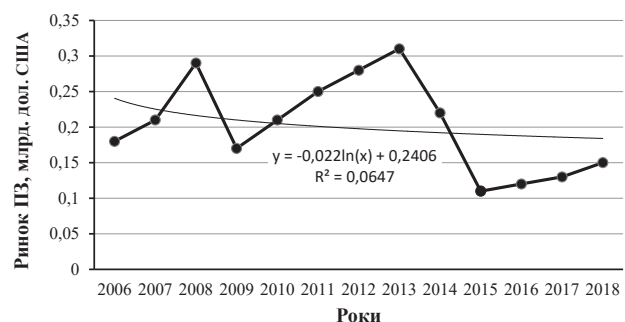
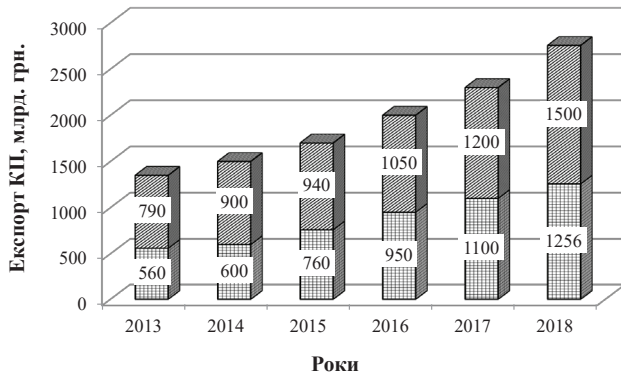

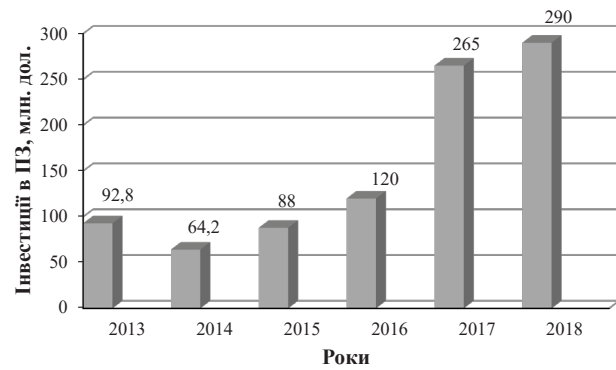
Рисунок 1 – Частка доданої вартості ІТ-сфери у ВВП України

Джерело: складено за джерелом [7]

Рисунок 3 – Експорт комп'ютерних послуг (КП) з часткою за I та II півріччя, млрд. грн.

Джерело: складено за джерелом [9]

Рисунок 4 – Іноземні інвестиції в розвиток українського ринку програмного забезпечення

Джерело: складено за джерелом [10]

ІТ-сфери в Україні, адже до 2013 року діяльність цієї галузі не мала такого активного прогресу та зацікавленості в продуктах програмного забезпечення України серед інших країн, як сьогодні (рис. 4). Інвестиції за 2013–2016 роки складають у загальному обсязі 365 млн. дол., інвестиції в сумі 290 млн. дол. були вкладені у 2018 році іноземними інвесторами в українські ІТ-стартапи, а у 2017 році вітчизняні проекти «зібрали» 265 млн. дол. у ході 44 угод [10].

Україні притаманний низький рівень витрат на ІТ-сферу. Таку проблему частково можна пояснити суттєвим рівнем піратства у сфері інтелектуальної власності, а особливо на ліцензійне програмне забезпечення (ПЗ).

За дослідженнями Асоціації виробників програмного забезпечення встановлено, що в Україні лише 20% ліцензійного програмного забезпечення, інші 80% не мають потрібних ліцензій, тобто є нелегальними [11]. Таким чином, Україна посіла 6 місце у світі у 2017 році за кількістю використання неліцензійного програмного забезпечення у процентному співвідношенні, а у грошовому еквіваленті – третє місце. Це перешкоджає розвитку українських розробників програмного забезпечення.

Розвиток ІТ-індустрії в Україні, яка здебільшого представлена сервісними (аутсорсинговими) ІТ-компаніями, значно випереджає середні темпи розвитку сегменту у світі. Відносно молода для нашої країни галузь, окрім безпосереднього економічного ефекту, сьогодні стала важливим елементом творення сучасного іміджу держави, адже у 2018 році 12 українських компаній та 6 компаній з українськими представниками увійшли в топ-100 лідерів у рейтингу “The 2018 Global Outsourcing 100” (табл. 1).

Для розвитку такої тенденції пропонуємо вдосконалення чинного законодавства України щодо захисту програмного забезпечення. В Україні,

відповідно до законодавства, немає розмежування між інноваційною та високотехнологічною продукцією, як це спостерігається в деяких країнах, зокрема США, Китаї, Фінляндії, Німеччині.

Таблиця 1 – Українські компанії-аутсорсери, що увійшли в топ-100 лідерів світу

№	Назва компанії	Місце знаходження головного офісу	Кількість працівників в Україні
1	Soft Serve	Львів	4 500
2	Ciklum	Київ	2 000
3	Infopulse	Київ	1 500
4	ELEKS	Львів	1 000
5	Sigma Software	Харків	>800
6	Intellias	Львів	>800
7	Miratech	Київ	>700
8	N-iX	Львів	>700
9	Innovecs	Київ	>400
10	AMC Bridge	Дніпро	>300
11	Softengi	Київ	>200
12	Program-Ace	Харків	>100
13	EPAM	США	>5 500
14	Luxoft	Швейцарія	>3 500
15	Team International Services	США	>300
16	Itera	Норвегія	100
17	Softjour	США	>100
18	Artezio	РФ	>300

Джерело: складено за джерелом [12]

Так, фахівцями ДП «Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень» відзначено, що в Україні близько 3% промислових підприємств виробляють високотехнологічну продукцію, що відповідають міжнародним критеріям, тому перш за все необхідно сформулювати у

чинному законодавстві чіткі межі між інновацією та високотехнологічним продуктом, які будуть відповідати міжнародним стандартам.

Крім того, доцільно поєднати авторсько-правову та патентно-правову охорону комп'ютерної програми, що дасть змогу патентувати комп'ютерну програму. Останнє забезпечить автору захист способу роботи комп'ютерної програми, а не лише її змісту (код). Слід реєструвати окремі елементи комп'ютерних програм для забезпечення переваг автора у випадках порушень, суперечок тощо.

Для чинної легалізації програмного забезпечення відповідним державним структурам варто розробити та прийняти цільові програми щодо легалізації програмного забезпечення та повністю взяти цей процес під свій контроль. Слід стимулювати спеціалістів цієї категорії гідними умовами праці, оскільки щороку значна кількість фахівців виїжджає з України та приносить нові інновації, прибуток іншим країнам.

Слідуючи досвіду США [6], держава має ввести обов'язкове патентне маркування, наприклад на запатентованому виробі ІТ-індустрії обов'язково необхідно зазначати слово (прізвище автора) разом з адресою Інтернету, що пов'язує запатентований виріб з номером патенту, що доступний для громадськості без сплати за користування.

Висновки. Розвиток ІТ-індустрії в Україні створює передумови економічного зростання дер-

жави, покращення добробуту та інтеграції у світовий економічний простір. За останні роки рівень і попит на об'єкти інтелектуальної власності в цій сфері все більше зростає на міжнародних ринках. Проте питання правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності України у сфері комп'ютерних технологій, а саме комп'ютерної програми, є актуальною проблемою. Отже, запозичення досвіду зарубіжних країн, а також удосконалення чинного законодавства щодо охорони змісту комп'ютерної програми та створення державою належних умов для розвитку ІТ галузі в Україні дасть можливість не тільки запобігти численним правопорушенням незаконного використання комп'ютерних програм, але й забезпечити суттєвий розвиток країни у сфері комп'ютерних технологій, зростання економіки держави.

Науковою новизною дослідження є методичний підхід до аналізування процесів комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності у сфері комп'ютерних технологій на основі використання кращих закордонних практик, який, на відміну від наявних, містить врахування фактичних статистичних даних і дані рейтингових агентств.

Подальших наукових досліджень потребує можливість реалізації засад комерціалізації продуктів інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема програмних продуктів, на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 61.
3. Боровская Е.А., Ермакович С.Л., Кудашов В.И. Правовая охрана компьютерных программ и баз данных. Минск, 2010.
4. Войтко С.В. Стосовно можливості технологічного прориву для України: стан інтелектуального потенціалу та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Підприємство та інновації*. 2016. № 2. С. 68–73.
5. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : підручник. 3т-е вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2014. 671 с.
6. Полонская И.В. Патентная реформа США: первые итоги. *Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность*. 2012. № 9. С. 56–63.
7. ІТ-галузь: економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/tags/it-galuz> (дата звернення: 14.08.19).
8. Information Technology Industry in Ukraine. URL: <http://publications.chamber.ua/2018/IT/the-infographics-report-it-industry-of-ukraine-2017> (дата звернення: 24.08.19).
9. Державна фіскальна служба України. 2019. URL: <http://www.sfs.gov.ua> (дата звернення: 26.08.19).
10. Гайд українською ІТ-індустрією: топ-10 важливих цифр. URL: <https://mind.ua> (дата звернення: 27.08.19).
11. Асоціація виробників програмного забезпечення цифр. URL: <https://ain.ua> (дата звернення: 28.08.19).
12. The Best of the Global Outsourcing 100 – Leaders. URL: <https://www.iaop.org> (дата звернення: 28.08.19).

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), "The Civil Code of Ukraine", *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, vol. 9, p. 89.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), "Copyright and Related Rights", *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, vol. 6, p. 61.
3. Borovskaya E.A., Ermakovich S.L., Kudashov V.I. (2010), "Legal protection of computer programs and databases", Minsk, Belarus.
4. Voitko S.V. (2016), "Concerning the possibility of technological breakthrough for Ukraine: state of intellectual potential and commercialization of intellectual property objects", *Pidpryyemstvo ta innovatsiyi: naukovyy zhurnal*, vol. 2, pp. 68–73.
5. Basilevich V.D. (2014), *Intelektual'na vlasnist'* [Intellectual property] : a textbook. 3rd ed., Znannya, Kyiv, Ukraine.
6. Polonskaya I.V. (2012) "US Patent Reform: First Results", *Intellektual'naya sobstvennost'. Promyshlennaya sobstvennost'*, vol. 9, pp. 56–63.

7. EPravda (2019), "IT industry: economic truth", *Ekonomichna Pravda*, available at: <https://www.epravda.com.ua/tags/it-galuz> (accessed: 14 Aug 2019).
8. Chamber (2017), "Information Technology Industry in Ukraine", *Chamber*, available at: <http://publications.chamber.ua/2018/IT/the-infographics-report-it-industry-of-ukraine-2017> (accessed: 24 Aug 2019).
9. State Fiscal Service of Ukraine (2019) "State Fiscal Service of Ukraine", available at: <http://www.sfs.gov.ua> (accessed: 26 Aug 2019).
10. Futures Media LLC (2019), "Hyde's Guide to the Ukrainian IT Industry: Top 10 Important Figures", available at: <http://www.mind.ua> (accessed: 27 Aug 2019).
11. Boshnyakov I. (2019), "Digital Software Manufacturers Association", available at: <http://www.ain.ua> (accessed: 28 Aug 2019).
12. Leaders (2019), "The Best of the Global Outsourcing 100", available at: <https://www.iaop.org> (accessed: 28 Aug 2019).

Nosach Yuliia, Voitko Serhii
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

THE IMPROVEMENT OF PROCESSES OF COMMERCIALIZATION OF OBJECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE COMPUTER TECHNOLOGIES

The economic and legal system for protecting computer technologies in Ukraine and the United States of America is considered. It was discovered that the United States was the first to protect computer programs as an object of copyright. The contribution of the information technology sector to the country's gross domestic product (GDP) has quadrupled over four years: from 1% in 2012 to 4% in 2018. During the analysis of the global software market, the share of the Ukrainian market for the provision of IT-services was determined. The characteristic of commercialization of software in Ukraine is presented. It is proved that the main partners of Ukraine in the export of IT-service are the United States (31%), the United Kingdom (23%) and others (46%): Germany, Canada, Israel, Sweden, and Switzerland. The volumes of investments in the development of the IT industry of Ukraine were demounted, which amounted to \$ 120 million in total in 2016, \$265 million in 2017, and \$295 million in 2018. The demand for Ukrainian outsourcing companies that provide patent-licensing activities at enterprises both in their country and abroad is analyzed. In 2018, 12 Ukrainian companies and 6 companies with Ukrainian representatives were included in the top-100 leaders in the rating "The 2018 Global Outsourcing 100". Although the Ukrainian market has a positive trend in the export of software products, still Ukrainian companies do not have a significant number of orders in the international market. In the course of analysis of the research of the Association of Software Manufacturers, it was found that in Ukraine only 20% of licensed software, the remaining 80% are licenses that are illegal. It is proposed to improve the current legislation of Ukraine on the protection of intellectual property in the field of computer technology, which will not only prevent numerous violations of the illegal use of computer programs, but also ensure significant development of the country in the field of computer technology as a whole and increase the ability of the state to take pride of place in Europe among exporters computer technology.

Key words: commercialization, intellectual property, software, export, outsourcing company, USA, Ukraine.

JEL classification: D23, K11, P26.